

**Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Przegląd śródkresowy programu
»Horyzont 2020«”**

(opinia rozpoznawcza)

(2017/C 034/10)

Sprawozdawca: **Ulrich SAMM**

Wniosek o konsultację:	Słowacka prezydencja Rady, 14.3.2016
Podstawa prawna:	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej Opinia rozpoznawcza
Sekcja odpowiedzialna:	Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji
Data przyjęcia przez sekcję:	4.10.2016
Data przyjęcia na sesji plenarnej:	20.10.2016
Sesja plenarna nr:	520
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się):	180/0/3

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje program „Horyzont 2020” jako solidną i skuteczną inicjatywę, która łączy doskonałość, wspólne infrastruktury badawcze, współpracę transgraniczną oraz synergie między środowiskiem akademickim, przemysłem, MŚP i organizacjami badawczymi.

1.2. „Horyzont 2020” stanowi kluczowy instrument polityczny mający na celu wdrożenie strategii „Europa 2020”, aby przyczynić się „do zrównoważonego wzrostu gospodarczego w Europie i zwiększenia konkurencyjności poprzez wzmocnienie potencjału innowacyjnego państw członkowskich i Unii w celu podjęcia głównych wyzwań, przed jakimi stoi europejskie społeczeństwo”.

1.3. W związku z tym EKES, podobnie jak Komisja Przemysłu, Badań Naukowych i Energii (ITRE) Parlamentu Europejskiego, zwraca się o przekazanie 2,2 mld EUR z Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych (EFIS) z powrotem na rzecz unijnego programu „Horyzont 2020” – programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji.

1.4. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że program „Horyzont 2020” kładzie większy nacisk na innowacje. Innowacje stanowią klucz do wzrostu gospodarczego. Nowo wprowadzony instrument dla MŚP stanowi pozytywny przykład wydajnego procesu składania wniosków, wyboru i monitorowania.

1.5. Finansowanie podstawowych badań naukowych jest niezwykle skuteczne. Szczególnym poważaniem cieszą się dotacje Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych („ERC grants”): są one uważane za nagrody na wysokim poziomie dla indywidualnych naukowców i stanowią europejskie punkty odniesienia.

1.6. EKES wyraża zaniepokojenie, że finansowanie badań naukowych dotyczących wyzwań społecznych („Societal Challenges”) zostało znacznie ograniczone. Wiele sukcesów osiągniętych dzięki europejskiej współpracy w dziedzinie badań naukowych w ramach 6PR i 7PR zakończyło się wraz z uruchomieniem programu „Horyzont 2020”. Badania naukowe oparte na współpracy powinny ponownie odgrywać ważną rolę jako niezbędny element w łańcuchu badań naukowych i innowacji.

1.7. EKES wzywa do przeprowadzenia uważnej oceny w celu znalezienia odpowiedniej równowagi między trzema filarami finansowania: „Excellent Science” – doskonała baza naukowa, „Industrial Leadership” – wiodąca pozycja w przemyśle i „Societal Challenges” – wyzwania społeczne. Ocena ta powinna uwzględniać różnice między nimi pod względem oddziaływania, okresów realizacji, efektów mnożnikowych oraz, w szczególności, specyficznej europejskiej wartości dodanej.

1.8. Unia Europejska musi zapewniać dobrze wyważone wsparcie dla całego łańcucha badań naukowych i innowacji, od badań podstawowych po zorientowane na produkt.

1.9. EKES podkreśla również, że nauki społeczne i humanistyczne powinny odgrywać kluczową rolę w analizowaniu i przewidywaniu przemian społecznych wywołanych przez zmiany warunków życia i pracy związane z przemianami demograficznymi, globalizacją, zmianą klimatu, powstającymi technologiami, cyfryzacją i kształceniem na potrzeby dla nowych miejsc pracy wysokiej jakości.

1.10. EKES z dużym zaciekaniem śledzi wyniki działań Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT) oraz zalecenia wydawane przez Europejski Trybunał Obrachunkowy. Oczekuje, że przegląd śródkresowy przyniesie znaczące ulepszenie EIT.

1.11. Nowa Europejska Rada ds. Innowacji (EIC), której ustanowienie proponuje Komisja i która miałaby bezpośrednio współdziałać z przedsiębiorcami/innovatorami, mogłaby stać się punktem centralnym dbającym o usprawnienie instrumentów finansowania innowacji, co byłoby skutecznym sposobem eliminowania luki innowacyjnej.

1.12. EKES zdecydowanie zaleca, by w przypadku wprowadzania nowego instrumentu finansowania przeprowadzić dokładny przegląd pozostałych instrumentów w celu ograniczenia ich liczby i zharmonizowania ich w największym możliwym zakresie.

1.13. EKES chciałby podkreślić, że zapewnienie finansowania mobilności i dostępu do transgranicznej infrastruktury, a także wsparcia dla naukowców, stanowi kluczowy atut europejskiej przestrzeni badawczej, która powinna być wspierana w skuteczniejszy sposób.

1.14. EKES jest niezmiernie zaniepokojony dużymi dysproporcjami między państwami członkowskimi pod względem krajowego finansowania badań naukowych i innowacji. Zjawisko to doprowadziło do dużych różnic w skutecznym pozyskiwaniu finansowania od UE.

1.15. EKES zaleca przeprowadzenie przeglądu wszystkich instrumentów w celu wprowadzenia usprawnień, które mogą pomóc w wyeliminowaniu tych dysproporcji. W tym względzie ważną rolę odgrywać będą badania naukowe oparte na współpracy prowadzone przez kilka państw członkowskich, a także nowe środki w dziedzinie „Spreading Excellence and Widening Participation” (upowszechnianie doskonałości i zapewnianie szerszego uczestnictwa).

1.16. EKES wzywa do wzmocnienia krajowego finansowania badań naukowych i innowacji oraz pragnie zwrócić uwagę państw członkowskich, że finansowanie badań naukowych i innowacji przez UE nie może zastąpić wysiłków krajowych.

1.17. EKES popiera także konkluzje Rady z dnia 27 maja 2016 r., podkreślając, że w ramach programu „Horyzont 2020” należy zapewnić, by finansowanie oparte na pożyczkach nie było w dalszym stopniu zwiększane ze szkodą dla finansowania badań naukowych i innowacji opartego na dotacjach.

1.18. Konieczne jest osiągnięcie rozsądnych wskaźników skuteczności w celu unikania marnowania zasobów i wywoływania frustracji wśród najlepszych uczestników ze środowiska akademickiego i przemysłu. Dostępne są różnorodne propozycje dotyczące środków zaradczych i Komisja powinna wdrożyć je natychmiastowo w odniesieniu do pozostałego okresu programu „Horyzont 2020”.

1.19. Potrzeba dalszego uproszczenia procedur w ramach programu „Horyzont 2020” nadal stanowi duże wyzwanie. EKES przyjmuje do wiadomości skuteczne wysiłki Komisji podejmowane w celu uproszczenia wniosków. Z kolei etap realizacji projektu może wiązać się obecnie z dodatkowymi obciążeniami. EKES zaleca, by Komisja w możliwym zakresie przyjęła zasadę, że zgodność z przepisami krajowymi stanowi główne kryterium, pod warunkiem że przepisy te spełniają wymogi uzgodnionych norm.

1.20. Przegląd śródkresowy powinien być zorientowany na zbadanie, w jaki sposób program „Horyzont 2020” przyczynia się w ujęciu jakościowym do osiągnięcia celów, jakimi są promowanie doskonałej bazy naukowej, podejmowanie pilnych wyzwań społecznych oraz wspieranie wiodącej pozycji w przemyśle na potrzeby większego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, który tworzy realne miejsca pracy w Europie, a nie powinien nadmiernie skupiać się na środkach ilościowych, takich jak liczenie publikacji, patentów i zwrotów z inwestycji, jak miało to miejsce podczas oceny 7PR. Zaleca także ustanowienie kompatybilnych wskaźników dla inwestycji w badania naukowe i w innowacje w ramach funduszy strukturalnych i EFIS.

2. Wprowadzenie

2.1. „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014–2020) został uruchomiony w 2014 r. w celu wzmocnienia doskonałości naukowej, podejmowania głównych wyzwań, przed jakimi stoi społeczeństwo w Europie, oraz promowania wzrostu gospodarczego. Jest on następcą siódmego programu ramowego w zakresie badań i rozwoju technologicznego (2007–2013). Struktura programu „Horyzont 2020” różni się istotnie od struktury 7PR, jako że program ten obejmuje obecnie także Europejski Instytut Innowacji i Technologii (EIT) oraz części wcześniejszego Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP). Jak można zauważyć na podstawie nowej struktury i samej nazwy, innowacje odgrywają o wiele większą rolę w programie „Horyzont 2020” niż we wcześniejszym programie.

2.2. EKES przedstawił szczegółową analizę wniosku dotyczącego rozporządzenia ustanawiającego program „Horyzont 2020” w swojej opinii z marca 2012 r. ⁽¹⁾.

2.3. EKES z zadowoleniem przyjmuje program „Horyzont 2020” jako solidną i skuteczną inicjatywę, która łączy doskonałość, infrastruktury badawcze, a przede wszystkim naukowców z różnych państw członkowskich UE, państw stowarzyszonych i z całego świata, oraz prowadzi do osiągnięcia ważnych rezultatów i synergii między środowiskiem akademickim, przemysłem, MŚP i organizacjami badawczymi. Jest to największy na świecie program finansowania publicznego w obszarze badań naukowych i innowacji oraz stanowi silny sygnał wskazujący, że UE inwestuje w swoją przyszłość.

2.4. Trzy następujące główne filary programu „Horyzont 2020” odpowiadają za ponad 90 % budżetu tego programu:

- 1) „Excellent Science” (doskonała baza naukowa) obejmujący Europejską Radą ds. Badań Naukowych (ERBN), przyszłe i powstające technologie (FET), mobilność naukowców (MSCA) oraz europejską infrastrukturę badawczą (24,4 mld EUR);
- 2) „Industrial Leadership” (wiodąca pozycja w przemyśle) skupiający się na konkurencyjności europejskiego przemysłu w ramach sześciu programów cząstkowych ze szczególnym uwzględnieniem finansowania MŚP (17 mld EUR);
- 3) „Societal Challenges” (wyzwania społeczne) obejmujący siedem programów cząstkowych (29,7 mld EUR).

2.5. Program został zatwierdzony przez Radę i Parlament Europejski z łącznym budżetem wynoszącym ponad 70 mld EUR (prawie 80 mld EUR po cenach bieżących) na finansowanie działań w okresie siedmiu lat. Budżet programu został zmniejszony o 2,2 mld EUR w 2015 r., tak aby środki te mogły być wykorzystane w ramach EFIS.

2.6. Program „Horyzont 2020” odgrywa wielowymiarową rolę w strategii UE. Jest to instrument finansowy, który wdraża Unię innowacji – inicjatywę przewodnią strategii „Europa 2020”, która ma na celu zapewnienie konkurencyjności Europy na świecie. Jego źródłem jest jednak traktat lizboński, a mianowicie art. 179 i nast., które określają cel, jakim jest ustanowienie europejskiej przestrzeni badawczej oraz powierzają Unii Europejskiej zadanie, jakim jest „wykonywanie programów badań, rozwoju technicznego i demonstracyjnych, wraz z promowaniem współpracy z przedsiębiorstwami, ośrodkami badawczymi i uczelniami oraz współpracy pomiędzy nimi”.

2.7. Program „Horyzont 2020” został ustanowiony w czasach, w których obserwowano w Europie poważne wyzwania gospodarcze i wysokie bezrobocie młodzieży, w związku z czym położono w nim o wiele większy nacisk na innowacje niż we wcześniejszych programach badawczych UE. Innowacje są zasadniczo rozumiane w tym kontekście jako wprowadzanie na rynek nowych lub znacznie udoskonalonych produktów i usług.

2.8. W tym kontekście w ramach programu „Horyzont 2020” skupiającego się na wzroście gospodarczym ustanowiono także nowy instrument dla MŚP zaprojektowany specjalnie w celu zwiększenia innowacyjności indywidualnych MŚP. Jego celem jest przekazanie 20 % środków pieniężnych w ramach filarów 2 i 3 na rzecz MŚP oraz kładzie on większy nacisk na instrumenty finansowe.

3. Od badań naukowych do innowacji

3.1. EKES uznaje sukces programu „Horyzont 2020” oraz z zadowoleniem przyjmuje przesunięcie nacisku na rozwój innowacji w rozwijającej się gospodarce. Chciałby jednak także podkreślić pewne zagrożenia dotyczące łańcucha badań naukowych i innowacji, które w opinii EKES-u mogłyby podważyć ten sukces.

⁽¹⁾ Dz.U. C 181 z 21.6. 2012, s. 111.

3.2. Unia Europejska musi wspierać cały łańcuch badań naukowych i innowacji, od badań podstawowych po zorientowane na produkt. Tylko dobrze wyważone wsparcie na wszystkich etapach tego łańcucha zapewni, by generowanie wiedzy eksperckiej skutkowało wdrażaniem tej wiedzy oraz ostatecznie korzyściami społecznymi i gospodarczymi. EKES apeluje o przeprowadzenie uważnej oceny w celu znalezienia odpowiedniej równowagi między trzema filarami finansowania: „Excellent Science”, „Industrial Leadership” i „Societal Challenges”, z uwzględnieniem różnic między nimi pod względem oddziaływania, okresów realizacji, efektów mnożnikowych oraz, w szczególności, specyficznej europejskiej wartości dodanej.

3.3. Badania podstawowe w Europie są niezwykle skuteczne. Finansowanie oddolne w ramach celu „Przyszłe i powstające technologie” (FET), działań „Marie Skłodowska-Curie” (MSCA) i Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERBN) powinno z pewnością być utrzymane na wysokim poziomie. Szczególnym poważaniem cieszą się dotacje ERBN („ERC grants”): są one uważane za nagrody na wysokim poziomie dla indywidualnych naukowców i stanowią europejskie punkty odniesienia.

3.4. Należy także zauważyć, że nowoczesne badania naukowe są w dużej mierze prowadzone w ramach współpracy. W związku z tym, niezależnie od znaczenia wsparcia na rzecz indywidualnych naukowców, EKES ubolewa nad znacznym ograniczeniem finansowania podstawowych badań naukowych opartych na współpracy w ramach programu „Horyzont 2020”.

3.5. Badania podstawowe, które charakteryzują się długimi okresami realizacji przed osiągnięciem innowacji i które są motywowane przede wszystkim wyzwaniami społecznymi, nie są w dużej mierze objęte przez ERBN. Tego typu badania naukowe oparte na współpracy przyniosły znaczne sukcesy we wcześniejszych programach ramowych, jednak w programie „Horyzont 2020” straciły na znaczeniu. Filar „Societal Challenges” (wyzwania społeczne) został zmniejszony o 3,5 % w celu finansowania EFIS, a oparte na współpracy badania naukowe na niższych poziomach gotowości technologicznej (TRL) 1–5 musiały ustąpić pola wyższym TRL. Odwiodło to wiele uniwersytetów i organizacji badawczych od prowadzenia badań naukowych w obszarze wyzwań społecznych, czego skutkiem było ograniczenie, a nie wzmocnienie interakcji między przemysłem a środowiskiem akademickim. EKES wzywa Komisję do zajęcia się tą niepokojącą kwestią. Kluczowe znaczenie ma przywrócenie finansowania w filarze „Societal Challenges” oraz ujęcie w bardziej widoczny sposób badań naukowych na poziomach TRL 1–5 w tym filarze programu „Horyzont 2020” w celu uwzględnienia całego cyklu badań naukowych i innowacji. W tym kontekście bardzo ważne jest, by Komisja współpracowała z zainteresowanymi stronami podczas szczegółowego określania kształtu filaru „Societal Challenges” na poziomie programu prac.

3.6. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że program „Horyzont 2020” kładzie większy nacisk na innowacje. Innowacje stanowią klucz do wzrostu gospodarczego. Nowo wprowadzony instrument dla MŚP stanowi pozytywny przykład wydajnego procesu składania wniosków, wyboru i monitorowania. Sukces tego instrumentu może potwierdzić fakt, iż pierwotny cel, jakim było wykorzystanie 20 % budżetu na MŚP, został już przekroczony. Przegląd powinien koncentrować się na analizie oddziaływania i skuteczności tego instrumentu w odniesieniu do różnych typów MŚP oraz powodów, dla których składają one wniosek jako pojedyncze przedsiębiorstwo (jak w większości przypadków) lub jako konsorcjum (krajowe lub unijne). Należy także uważnie przeanalizować zakres, w jakim zmniejszenie krajowego finansowania na rzecz MŚP koreluje z wnioskami o finansowanie na szczeblu UE. Kluczowe znaczenie ma zapewnienie, by finansowanie MŚP pozostało także dostępne dla MŚP na szczeblu regionalnym i lokalnym oraz by finansowanie przez UE nie było wykorzystywane do uzasadnienia ograniczania tego głównego źródła wsparcia na szczeblu lokalnym.

3.7. Zaangażowanie przemysłu ma kluczowe znaczenie dla sukcesu programu „Horyzont 2020”. Oczywiste jest, że łączna wysokość finansowania w ramach programu „Horyzont 2020” na rzecz przemysłu jest mniej znacząca w stosunku do wydatków ponoszonych przez przemysł na badania naukowe i innowacje. Główne korzyści dla partnerów przemysłowych obejmują budowanie sieci kontaktów oraz nowe powiązania z uniwersytetami, organizacjami badawczymi i innymi zainteresowanymi stronami, takimi jak miasta. Projekty UE odgrywają istotną rolę w zapewnianiu masy krytycznej na potrzeby opracowywania nowych norm oraz dostarczaniu przemysłowi nowej wiedzy fachowej, nowych klientów i rynków oraz nowych talentów. Ten korzystny wpływ na europejską konkurencyjność powinien być promowany w szerszym zakresie. Należy zauważyć, że wskaźniki sukcesu, takie jak liczba nowych miejsc pracy, nie mają jeszcze zastosowania do programu „Horyzont 2020” z uwagi na okres realizacji projektów obejmujących innowacje i tworzenie miejsc pracy.

3.8. EKES z dużym zainteresowaniem śledzi wyniki działań Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii (EIT). Europa potrzebuje ścisłej współpracy między środowiskami przemysłu, badań naukowych i edukacji, co stanowi główny cel EIT. Zgodnie ze sprawozdaniem specjalnym Trybunału Obrachunkowego (z kwietnia 2016 r.) EIT jednak stoi w obliczu szeregu poważnych wyzwań. Mimo że niektóre z nich zostały już niedawno rozwiązane, EKES oczekuje, że przegląd śródrokresowy przyniesie znaczące ogólne ulepszenie EIT.

3.9. Komisja zainicjowała debatę na temat zakresu i ustanowienia Europejskiej Rady ds. Innowacji (EIC). Rada ta ma bezpośrednio współdziałać z przedsiębiorcami/innovatorami. Mogłaby oferować szybszy mechanizm umożliwiający wykonanie końcowych działań w eliminowaniu luki innowacyjnej. Mogłaby też stać się punktem centralnym dbającym o usprawnienie instrumentów finansowania dotyczących innowacji. Wymaga to oczywiście dokładnej synchronizacji i harmonizacji ze wszystkimi innymi instrumentami finansowania. EKES z zadowoleniem przyjmuje tę inicjatywę i jest gotowy do zapewnienia wkładu w tę debatę, gdy dostępne będą konkretne propozycje.

3.10. Jednym z kluczowych wyzwań w nadchodzących latach jest wykorzystanie pełnego potencjału programu „Horyzont 2020” w celu wsparcia innowacji społecznych, co ma kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celów strategii „Europa 2020”. EKES przypomina, że ze względu na swój charakter przedsiębiorstwa społeczne mają ważną rolę do odegrania w tym obszarze, oraz wzywa Komisję Europejską i państwa członkowskie do zapewnienia, by przedsiębiorstwa te miały dostęp do finansowania w ramach programu „Horyzont 2020” na równorzędnych warunkach jak inne podmioty.

3.11. EKES podkreśla również, że nauki społeczne i humanistyczne są w Europie bardzo ważne. Nasze społeczeństwo w sposób nieunikniony zmieni się z powodu starzenia się i przemian demograficznych, co oznacza nowe priorytety badawcze⁽²⁾. Ulegnie ono zasadniczym zmianom, dążąc do zrównoważoności. Zmiany warunków ograniczających wynikające ze zjawisk takich jak globalizacja, zmiana klimatu, dostęp do energii i powstające technologie, których główną siłą napędową jest cyfryzacja – jeszcze przyspieszą tempo przemian społecznych. Poprawa naszego systemu edukacji będzie miała kluczowe znaczenie dla zapewnienia, byśmy byli gotowi na przyszłość i posiadali odpowiednie umiejętności potrzebne w przyszłych miejscach pracy wysokiej jakości. Ocena wpływu wszystkich tych zmian na nasze społeczeństwo, w tym wszelkich problemów, jakie mogą wywołać zmiany warunków życia i pracy, powinna być priorytetem, a kluczową rolę powinny odegrać tu nauki społeczne.

4. Europejska przestrzeń badawcza i europejska wartość dodana programu „Horyzont 2020”

4.1. Jednym z celów programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji („Horyzont 2020”) jest sfinalizowanie europejskiej przestrzeni badawczej (EPB). Program „Horyzont 2020” jest także postrzegany jako instrument polityczny na potrzeby wdrożenia inicjatyw „Europa 2020” i Unia innowacji. Kluczowe elementy EPB obejmują wspólną politykę w zakresie europejskiej infrastruktury badawczej, projekty badawcze oparte na współpracy, transgraniczną mobilność naukowców oraz koordynację głównych programów badawczych w ramach trudnego do spełnienia warunku ograniczającego oznaczającego, że programy UE muszą być realizowane w środowisku, w którym większa część finansowania publicznego badań naukowych i innowacji jest administrowana przez państwa członkowskie.

4.2. Europejskie Forum Strategii ds. Infrastruktur Badawczych (ESFRI) funkcjonowało do tej pory jako użyteczny instrument koordynujący służący do określania nowych infrastruktur badawczych o znaczeniu ogólnoeuropejskim. Podczas gdy tworzenie obiektów badawczych na dużą skalę głównie zależy od finansowania krajowego, szczybel europejski ma duże znaczenie dla wspierania konsorcjów oraz zapewniania dostępu do infrastruktury dla naukowców ponad europejskimi granicami. EKES wyraża zaniepokojenie, podobnie jak społeczności naukowe, niewystarczalnością tego wsparcia oraz wzywa Komisję do istotnego wzmocnienia tego wsparcia i zagwarantowania tym samym dostępu dla europejskich naukowców do krajowych i europejskich obiektów stanowiących kluczowy składnik EPB.

4.3. Zasadniczo mobilność w ramach EPB ma największe znaczenie. EKES wzywa zatem do utrzymania wysokiego poziomu finansowania programów takich jak działania „Maria Skłodowska-Curie”.

4.4. EKES z zadowoleniem przyjmuje zatem inicjatywę „Open to the World” (otwarcie na świat), zakładając, że jakość naukowa pozostaje głównym czynnikiem napędowym dla tego działania. Należy dokładnie przeanalizować pierwsze oznaki pokazujące, że spadek uczestnictwa państw trzecich ma wpływ nawet na uprzemysłowione gospodarki – np. USA – w celu określenia przyczyn tego niepokojącego trendu.

4.5. EKES pragnie podkreślić, że projekty badawcze oparte na współpracy co najmniej trzech partnerów z różnych państw członkowskich muszą stanowić główny element finansowania europejskich badań naukowych. Umożliwianie różnym podmiotom w obszarze innowacji i badań naukowych łączenia swoich sił w celu podjęcia wyzwań, którym nie może stawić czoła jedno państwo, oraz tworzenie synergii w środowisku badawczym UE muszą mieć miejsce na szczeblu UE, a także zapewniają istotną europejską wartość dodaną.

⁽²⁾ Dz.U. C 229 z 31.7.2012, s. 13.

4.6. EKES jest niezmiernie zaniepokojony dużymi dysproporcjami między państwami członkowskimi pod względem krajowego finansowania przez nie badań naukowych i innowacji. W rezultacie doprowadziło to do dużych różnic w skutecznym pozyskiwaniu finansowania od UE. EKES obserwuje z dużym niepokojem, że te dysproporcje faktycznie rosną. W szczególności państwa członkowskie UE-13 pozyskiwały finansowanie w ramach programu „Horyzont 2020” z niewielkim powodzeniem. Różnice w krajowym finansowaniu badań naukowych i innowacji są ogromne. Wynika to nie tylko z różnic w PNB między państwami UE. Ponadto silniejsze państwa członkowskie także wydają znacznie więcej w kategoriach względnych na badania naukowe i innowacje niż państwa słabsze.

4.7. Można jasno stwierdzić, że niepowodzenie w osiągnięciu celu, jakim jest przeznaczenie 3 % PNB na finansowanie badań naukowych i rozwoju (Lizbona, 2007), wynika zasadniczo z braku finansowania badań naukowych i innowacji na szczeblu krajowym. Program „Horyzont 2020” zapewnia tylko niewielki wkład w tym obszarze. EKES wzywa do wzmocnienia krajowego finansowania badań naukowych oraz chciałby zwrócić uwagę państw członkowskich, że finansowanie badań naukowych przez UE nie może zastąpić wysiłków krajowych. Kluczowe znaczenie ma także przeciwdziałanie zagrożeniu drenażu mózgow w niektórych państwach członkowskich.

4.8. Trzeba przeprowadzić analizę rosnących różnic między państwami członkowskimi, aby ustalić ich przyczyny. EKES z zadowoleniem przyjmuje nowe środki „Spreading Excellence and Widening Participation” (upowszechnianie doskonałości i zapewnianie szerszego uczestnictwa), które mogą pomóc zmniejszyć te różnice. Inne środki, które należy rozważyć, to doradztwo dla struktur wsparcia dla wnioskodawców lub uwzględnienie udziału państw UE-13 jako kryterium służącego wskazaniu faworyta wśród równie dobrych projektów, pod warunkiem że konkurujące ze sobą wnioski spełniają te same kryteria doskonałości. EKES chciałby zwłaszcza zaproponować wzmocnienie już istniejącego instrumentu finansowania – badań opartych na współpracy, które budują powiązania między środowiskami badawczymi, przez co pomagają eliminować różnice.

4.9. EKES popiera działania w dziedzinie otwartej nauki („Open Science”) ⁽³⁾. Osiągnięto postępy w wykorzystaniu otwartego dostępu („Open Access”) do publikacji, istnieją jednak nadal poważne problemy w przypadku niektórych wydawców – jest to przeszkoda, którą można pokonać dzięki podjęciu skoordynowanych wysiłków przez UE. Rozwój otwartych danych („Open Data”) jest przyjmowany z zadowoleniem, jednak nadal wymagany jest proces oddolny w społecznościach badawczych w celu definiowania szczegółów wdrażania.

4.10. Europejska nauka mogłaby, zgodnie z sugestią Komisji, zaoferować europejskim naukowcom wirtualne środowisko do przechowywania i ponownego wykorzystania danych oraz dzielenia się nimi w różnych dyscyplinach i ponad granicami. EKES popiera tę inicjatywę ⁽⁴⁾, uważając, że mógłby być to ważny element „Open Data”. Komitet wzywa Komisję do uważnego uwzględnienia transgranicznych systemów opartych na chmurze w konkretnych środowiskach naukowych, które już istnieją i dobrze funkcjonują, jak również do uwzględnienia krajowych działań zmierzających do osiągnięcia tego samego celu.

5. W kierunku wydajnych procesów

5.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje wysiłki Komisji Europejskiej w kierunku dalszego upraszczania programu „Horyzont 2020”. W szczególności ograniczona biurokracja, prostsze zasady i większa pewność prawa wzbudzą zainteresowanie małych podmiotów.

5.2. Nowo wprowadzony instrument dla MŚP stanowi pozytywny przykład wydajnego procesu składania wniosków, wyboru i monitorowania. Przedsiębiorstwa wyraziły bardzo pozytywną opinię na temat takich elementów jak krótki czas rozpatrywania wniosków o pożyczki i finansowanie pomysłów oddolnych. Elementy te powinny być wykorzystane jako najlepsze praktyki w odniesieniu do innych instrumentów w ramach programu „Horyzont 2020”.

5.3. Zaobserwowano wiele ważnych osiągnięć w obszarze upraszczania zasad i narzędzi, takich jak istotnie usprawniony portal dla uczestników, jednak nadal należy rozwiązać ważne problemy, gdyż znacznie osłabiają one atrakcyjność programu. Na przykład wystawianie faktur wewnętrznych prowadzone przez większość organizacji przemysłowych i akademickich stało się praktycznie niemożliwe, a bardziej rygorystyczne przepisy dotyczące „pełnej zdolności” wykorzystywanych obiektów doprowadziły do dodatkowych komplikacji. Częściowo rozwiązano problem niechęci Komisji do zwrotu kosztów faktycznie wypłaconych indywidualnych pensji zamiast kosztów poniesionych w ostatnim zamkniętym roku obrotowym, ale nadal skutkuje to dodatkowymi obciążeniami administracyjnymi. Przepisy programu „Horyzont 2020” nadal często wymagają prowadzenia równoległej księgowości. Ogromna wiedza administracyjna nadal wymagana od uczestników w celu wdrożenia tych wymiarów programu „Horyzont 2020” sprawia, że uczestnictwo jest szczególnie uciążliwe dla MŚP, a ponadto zniechęca partnerów międzynarodowych.

⁽³⁾ Dz.U. C 76 z 14.3.2013, s. 48.

⁽⁴⁾ Opinia w sprawie: „Europejska inicjatywa dotycząca przetwarzania w chmurze – budowanie w Europie konkurencyjnej gospodarki opartej na danych i wiedzy” (TEN/592) (Dz.U. C 487 z 28.12. 2016, s. 86).

5.4. EKES zachęca zatem Komisję do dalszego uproszczenia programu „Horyzont 2020” oraz poszanowania zasad uczestnictwa tego programu, które przewidują „szersze akceptowanie zwyczajowych praktyk księgowania kosztów beneficjentów”. EKES zaleca także, by rozważania dotyczące przyszłych programów ramowych obejmowały dążenie do osiągnięcia dalszych postępów w tym kierunku, czyli akceptowanie zwyczajowych zasad księgowania stosowanych przez uczestników, gdy tylko to możliwe, wychodząc z założenia, że zgodność z przepisami krajowymi stanowi główne kryterium, pod warunkiem że przepisy te spełniają wymogi uzgodnionych norm. Normy te mogłyby zostać opracowane i przetestowane we współpracy z Europejskim Trybunałem Obrachunkowym.

5.5. Biorąc pod uwagę następny program ramowy, EKES zdecydowanie wzywa także do powstrzymania się od ustanawiania kolejnych instrumentów i zamiast tego zachęca Komisję do aktywnego zmniejszania liczby instrumentów, a także do wykorzystania oceny wspólnej inicjatywy technologicznej do ograniczenia instrumentów do tych najbardziej skutecznych.

5.6. EKES, podobnie jak Komisja Przemysłu, Badań Naukowych i Energii (ITRE) Parlamentu Europejskiego, zwraca się o przekazanie 2,2 mld EUR z EFIS z powrotem na rzecz programu UE „Horyzont 2020” w zakresie badań naukowych i innowacji w celu zrekompensowania istotnego negatywnego wpływu cięć finansowych. EFIS inwestuje w projekty, które nie mogą być postrzegane jako rekompensata za projekty niemożliwe już do realizacji w ramach programu „Horyzont 2020”, jako że zdecydowana większość projektów EFIS nie podejmuje aspektów badawczych, lecz dotyczy wdrażania istniejących technologii. Ma to oczywiście swoje zalety, jednak nie może ograniczać źródła innowacyjnych nowych technologii dla zwiększania konkurencyjności Europy, które to źródło może być zapewniane przez program „Horyzont 2020”.

5.7. W programie „Horyzont 2020” klasyczne współfinansowanie projektów, w ramach którego Komisja przydziela dotacje konkretnych projektom, zapewniając tym samym wkład w łączne koszty, coraz częściej ustępuje pola instrumentom finansowym. Finansowanie badań naukowych za pomocą pożyczek, jest jednak użyteczne, zarówno dla przemysłu, jak i środowiska akademickiego, tylko na końcowym etapie łańcucha innowacji i nie w obszarze przełomowych innowacji. Ponadto instrumenty te nie są skierowane do wielu stosownych podmiotów, gdyż publiczne organizacje badawcze w wielu państwach członkowskich nie mogą brać pożyczek. EKES apeluje zatem, by program „Horyzont 2020” i programy będące jego następcami skupiały się przede wszystkim na współfinansowaniu.

5.8. EKES popiera zatem konkluzje Rady z dnia 27 maja 2016 r., podkreślając, że w ramach programu „Horyzont 2020” należy zapewnić, by finansowanie oparte na pożyczkach nie było w dalszym stopniu zwiększane ze szkodą dla finansowania badań naukowych i innowacji opartego na dotacjach. Europejski przemysł potrzebuje dostępu do nowych przełomowych technologii opracowywanych w ramach projektów obciążonych wysokim poziomem ryzyka, które nie zostaną odkryte dzięki pożyczkom.

5.9. W pierwszych latach programu „Horyzont 2020” wskaźniki skuteczności wynosiły w niektórych przypadkach zaledwie 3 %. W ujęciu ogólnym wskaźniki skuteczności uległy zmianie z 1:5 w ramach 7PR do 1:8 w ramach programu „Horyzont 2020”. Konieczne jest osiągnięcie rozsądnych wskaźników skuteczności w celu unikania marnowania zasobów, a także wywoływania frustracji wśród najlepszych uczestników ze środowiska akademickiego i przemysłu. Gdy wskaźniki skuteczności są o wiele niższe, koszty generowane przez wysiłki związane ze składaniem wniosków mogą przekraczać otrzymane finansowanie. Dostępne są różnorodne propozycje dotyczące środków zaradczych (dokładniejsze definiowanie oddziaływania, procesy dwuetapowe, profesjonalni doradcy, przestrzeganie najlepszych praktyk), a Komisja powinna wdrożyć je natychmiastowo w odniesieniu do pozostałego okresu programu „Horyzont 2020”.

5.10. „Pieczęć doskonałości” dla doskonałych wniosków, które nie zostały sfinansowane, mogłaby być szczególnie korzystna dla MŚP, które liczą na uzyskanie finansowania z europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Nadal należy odpowiedzieć na pytanie, czy zasady dotyczące pomocy państwa mogłyby powodować problemy w takich przypadkach.

5.11. EKES zaleca, by przegląd śródkresowy koncentrował się na zbadaniu, w jaki sposób program „Horyzont 2020” przyczynia się w ujęciu jakościowym do osiągnięcia celów, jakimi są promowanie doskonałej bazy naukowej, podejmowanie pilnych wyzwań społecznych oraz wspieranie wiodącej pozycji w przemyśle na potrzeby większego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu, który tworzy miejsca pracy w Europie, a nie skupiał się nadmiernie na środkach ilościowych, takich jak liczenie publikacji, patentów i zwrotów z inwestycji, jak miało to miejsce podczas oceny 7PR. Zaleca także ustanowienie kompatybilnych wskaźników dla wsparcia zarówno na rzecz badań naukowych, jak i na rzecz innowacji w ramach funduszy strukturalnych i Europejskiego Funduszu na rzecz Inwestycji Strategicznych.

Bruksela, 20 października 2016 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Georges DASSIS